

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Ананьева Людмила Валентиновна

*Кандидат педагогических наук, доцент кафедры романской филологии и
сравнительно-типологического языкознания Киевского университета имени*

Бориса Гринченко ул. Тимошенко 13/б,

04053, Украина

г. Киев

Аннотация: в статье уточняется понятие профессиональной мобильности студента – филолога и определяется его место в профессиогенезе личности.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, профессиогенез, профессионально-коммуникативная компетенция филолога, коммуникативные умения.

FORMING OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTER PHILOLOGISTS

Ludmyla Ananieva

PHD, senior lecturer, Kyiv Borys Grinchenko University

Abstract: The article considers the problem of forming of professional mobility of future philologists.

Key words: professional development, professional mobility, communicative skills, professional competence of future philologists.

Постановка проблеми

Ознакою сучасного життя України є зміни, які мають глобальний характер, у всіх сферах життя. Сучасний стан суспільства вимагає підготовлених людей, висуває нові вимоги до рівня їхньої професійної компетентності, якостей особистості: здатності швидко адаптуватися до змін, критично ставитися до них, саморозвиватися, вибудовуючи певним чином свою особистість. Тому

звертаємося до одного з найважливіших ресурсів модернізації вітчизняної освіти на сьогодні. Згідно з Болонською декларацією, продукт, який ми отримуємо в кінці освітнього процесу, характеризується за трьома позиціями: академічна якість, яка включає три компоненти (професійний, загальнокультурний, особистісно-розвиваючий); конкурентоспроможність; академічна мобільність. В національній системі освіти академічній якості завжди приділялась велика увага, і це мало свої позитивні результати. Конкурентоспроможність та академічна мобільність, що є складовою професійної мобільності, є дещо новими показниками якості, які привносять елементи прагматичності і щодо способу викладання, і щодо способу використання отриманих знань. Освітня система є досить складним механізмом, і не може оперативно реагувати на потреби суспільства. Проаналізувавши сутність суспільних процесів, ми транспонуємо його потреби на нашу власну діяльність, змінюємо її стратегію, “перебудовуємося” особистісно, і, таким чином, починається прогресивна трансформація усіх сфер життя суспільства.

Наше дослідження виконується в рамках наукової теми кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Київського університету імені Бориса Грінченка “Розвиток європейських мов та літератур в контексті міжкультурної комунікації”.

Тож, професійна мобільність являє собою ознаку професійної особистості фахівця і, таким чином, її формування має стати складовою процесу професійної підготовки студента-філолога.

Обрана тема зумовлена недостатньою вивченістю питання професійної мобільності студентів філологічних спеціальностей в суто дидактичному його аспекті. Розвідки, які існують, зосереджують увагу здебільшого на вирішенні проблеми в економічному та соціальному контекстах, хоча частіше саме в педагогічному контексті виникають питання: якими професійними компетенціями мають володіти студенти-філологи, щоб бути конкурентоспроможними на

сучасному ринку праці? яке місце займає професійна мобільність в сучасній системі підготовки філолога? які найбільш ефективні засоби методичного вирішення цього питання?

Мета статті – уточнити поняття професійної мобільності як методичної категорії, визначити її зміст та місце у професіогенезі особистості філолога.

Аналіз останніх публікацій

Проблемі професіоналізації та професійного розвитку особистості присвячені роботи А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Е.Ф. Зеєр, Є.О. Климов, І.С. Л.М. Мітіна, Ю.І. Поваренков, А.О. Реан. Серед розвідок останніх років з проблем професійного розвитку в контексті формування професійної мобільності фахівця важливе місце займають дослідження О.Гусака, В. Воронкової, Н. Коваліско. В довідковій літературі знаходимо визначення професійної мобільності «як здатності, готовності особистості досить швидко і успішно опанувати нову техніку та технологію, набувати знання, уміння, яких бракує, що забезпечує ефективність підготовки до нової професійної діяльності»[1, 24]. Багатий науковий доробок присвячений дослідженню професійної мобільності як суспільного явища (Б. Барбер, Ю. Веніг, Е. Гідденс, П. Сорокін). Б. Гершунський, Б. Мітіна, І. Янжул досліджують поняття мобільності в історичному аспекті. Мобільність як соціологічна категорія досліджується в роботах Р. Бендікс, Т. Заславської, С.Ліпсет. та ін. В економічному аспекті поняття професійної мобільності в умовах ринкової економіки досліджується в наукових розвідках вітчизняних учених О. Симончук, О. Щербак, Л. Данилова. Вивчення психологічного аспекту проблеми (В.Ковальова, В.Тихонович, М.Шабанова, Л.Левченко та ін.) частіше торкається питання психологічної готовності до зміни професії та причин, що дозволяють чи не дозволяють зламати традиційний стереотипи професійної поведінки. Проаналізовані вище дослідження свідчать про те, що професійна мобільність є міждисциплінарним, комплексним явищем, яке передбачає широту підготовки фахівця, його готовність до стрімких змін у змісті навчання, до оперативного

реагування на можливі зміни у сфері професійної діяльності та безперервне підвищення кваліфікації, здатності постійно аналізувати соціально-економічні тенденції, реалізовувати нестандартні рішення в ситуації ринкової конкуренції. Тому підготовка фахівців, здатних до професійної мобільності, є однією з найважливіших тенденцій, що визначають хід модернізації та реформування національної системи освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження

Професіоналізацію визначають як процес становлення особистості професіонала, що починається з моменту формування професійного інтересу і триває протягом усього професійного життя людини. Професіогенез у широкому сенсі – це поступовий, планомірний, багатомірний, безперервний процес досягнення високого рівня професіоналізму, який забезпечує професійну ідентичність, що сприяє цілісності особистості та задоволенню потреб суспільного розвитку у тріаді «особистість-діяльність-соціум» [2]. Виділяють три основні етапи **професіогенезу** з погляду становлення професійної «Я- концепції»: етап орієнтації, у процесі якого відбувається професійне самовизначення і здійснення особистістю професійного вибору, первинне планування власного професійного життя; етап навчання, у процесі якого здійснюється засвоєння необхідних професійних знань, умінь і навичок, професійне «дозрівання» особистості, виникає реалістичне уявлення про професійне середовище, ідентифікація з професією; етап професійного функціонування, що супроводжується розвитком професійної Я- концепції особистості [3]. В період підготовки фахівця у вищому навчальному закладі здійснюється активний пошук можливостей розвитку, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, формування образу майбутньої професії. Саме на цьому етапі – етапі навчання - надзвичайно важливо сформувати у студентів внутрішнє усвідомлення багатоваріантності можливостей розвитку, уміннями сприймати світ в русі, тобто формувати професійну мобільність [4, с. 115]. Кожному з етапів

професіогенезу відповідає свій «продукт» особистісного розвитку. Перехід на кожний наступний рівень професіоналізму людина здійснює завдяки вдосконаленню професійної мобільності. Тож, професійна мобільність як особистісна якість виступає як результат і як критерій оцінки результативності професійного розвитку спеціаліста, його професіоналізму, і формується в соціальному, академічному, культурному, соціокультурному та професійному середовищі [5].

Поняття професійної мобільності розглядається з одного боку, як зміна позицій, спричинену зовнішніми факторами: низькою заробітньою платою, відсутністю робочих місць, що зумовлює необхідність адаптуватися до нових умов; з другого боку професійна мобільність - це потреба самовдосконалення особистості, що базується на стабільних цінностях - саморозвитку, самовизначенні – необхідності реалізувати свою внутрішню свободу, швидко реагуючи на потреби суспільства завдяки освіченості та професійній компетентності (Л.Н.Лесохіна, Л.І.Рибникова).

Професійна мобільність є психологічною готовністю фахівця до вирішення широкого кола виробничих питань, здатністю оперативної, швидко перебудовуватись в залежності від ситуації, оскільки найбільш ефективною відповіддю людини на невизначеність та проблемність трудової ситуації є **гнучкість поведінки**, що проявляється в її здатності швидко змінювати стратегію, або спосіб дій у відповідності до умов, що змінюються. При цьому показником гнучкості є **швидкість зміни стратегій** в залежності від ситуації (Л.П. Шевченко). М. Дьяченко, Е. Зеєр та Л. Кандилович визначають професійну мобільність як здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опанувати нову техніку й технологію, виконувати нові виробничі завдання, здобувати відсутні знання й уміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності. Тож, професійна мобільність є механізмом соціальної адаптації, що дозволяє людині управляти ресурсами **суб'єктності і професійною поведінкою**. Розділяємо думку Л. Горюнової, яка вважає, що професійну мобільність «варто визначати на рівні особистісних якостей

(адаптивність, комунікативність, самостійність, пристосовність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації й установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість); на рівні характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність); на рівні процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища» [6, 21]. Перелічені психологічні компоненти забезпечують суб'єкту активність фахівця у професійному середовищі, яке постійно змінюється, що стимулює фахівця ставити перед собою нові завдання і досягати нової мети.

Професійна діяльність філолога, будь-то філолог-дослідник, чи філолог-практик пропонує цілу низку рольових позицій, які протягом навчання мають ретельно досліджуватись як самим студентом, так і пропонуватись в ході викладання дисциплін, запропонованих навчальним планом. Прийняття студентом певної ролі дозволило б йому сформувавши **гностичні професійні вміння**: самостійно формулювати комунікативні цілі і контролювати їх досягнення, а також проаналізувати варіативність стратегій поведінки в різних професійних ситуаціях. Крім того, використання рольової поведінки дало б студентам можливість усвідомити свої слабкі і сильні сторони, тобто провести самодіагностику. Студент усвідомить вимоги, які йому пред'являє та чи інша рольова поведінка, і співвіднесе з ними свої здібності і можливості та визначить стратегію свого подальшого розвитку як фахівця. Істотну роль в цьому процесі відіграє самооцінка і здатність до рефлексії. Самооцінка, що розуміється як "оцінка особистістю своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей", співвіднесення знань про свої можливості, здібності, особистісні риси і можливі перетворення в предметному світі, в самому собі спрямовані на «проєктування себе» відповідно до вимог майбутньої професійної діяльності. Рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування професійної поведінки в навчальній ситуації забезпечать досягнення її гнучкості та вміння швидко змінювати

стратегію . Таким чином формуються **конструктивні вміння**. Процес проектування своєї поведінки в певних умовах пов'язаний зі здатністю узагальнення одержуваної ззовні інформації. Узагальнені знання і способи діяльності зберігаються в пам'яті у вигляді моделей. Модель професійної ситуації, спеціально створена в навчальних умовах, відображає специфіку професійної поведінки в певній ситуації і є, таким чином, засобом передачі накопиченого професійного досвіду. Використовуючи в навчальному процесі моделі ситуацій, як глобальних актів професійної поведінки в реальних професійних умовах, ми формуємо спеціальні **організаторські вміння**: спонтанно реагувати на постійно мінливі умови навчальної ситуації, коригувати поведінку, планувати і організувати окремі фрагменти професійної діяльності. Орієнтування в професійній ситуації і проектування поведінки в конкретних умовах вимагають певного рівня розвитку когнітивних здібностей майбутніх фахівців. Віковий період від 18 до 21 року, який припадає на навчальний етап професіогенезу психологами визначений як оптимальний в розвитку інтелектуальних і логічних здібностей людини. Добре розвинене логічне мислення і вербальний тип інтелекту у віці 18-20 років сприяють професійно спрямованого розвитку аналітичних здібностей студентів. Оскільки логічне мислення вже досить розвинене, узагальнення є в цьому віковому періоді одним з головних компонентів в структурі мислення, спостерігається зростання можливості логічного перетворення засвоєного матеріалу. Ця особливість дозволяє використовувати в навчальній діяльності аналітичні здібності студентів, що дозволяють здійснювати операції в порівнянні, диференціації та узагальнення отриманої інформації.

Висновки

Професійна мобільність філолога – це суб'єктна активність студента, яку він спрямовує на формування професійних гностичних, конструктивних та організаторських вмінь та спеціальних особистісних якостей, яка у професіогенезі особистості набуває максимального розвитку на етапі навчання. Аналіз

професійної мобільності як складової професійної компетентності філолога та визначення її місця у професіогенезі особистості, дозволить в подальшому представити її як набір спеціальних професійно-комунікативних вмінь, що зробить більш конкретним пошук ефективних засобів її формування.

Література:

1. Мещеряков Б. Г. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. - М. : Прайм-Еврознак, 2003. - 672 с.
2. Асеева Ю.О. Професіогенез професійних установок особистості [Електронний ресурс] / Ю.О. Асеева. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NiO_2015_3_3.pdf
3. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 184 с
4. Гуляева Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17 – 19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 76 – 81.
5. Грицькова Н.В. Професійна мобільність фахівця: сутність та структура [Електронний ресурс] / Н.В.Грицькова. - Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17521-profesijna-mobilnist-faxivcya-sutnist-ta-struktura.html>
6. Грицькова Н.В. Професійна мобільність фахівця: сутність та структура [Електронний ресурс] / Н.В.Грицькова. - Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17521-profesijna-mobilnist-faxivcya-sutnist-ta-struktura.html>